

ΔΗΜΟΣΙΑ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 11^{ΗΣ} ΜΑΡΤΙΟΥ 2004

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Παύλου Μυλωνᾶ, Μονῆ Βατοπεδίου, ὑπὸ τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Παναγιώτου Λ. Βοκοτοπούλου.

Ὁ ἀκαδημαϊκὸς κ. Παῦλος Μυλωνᾶς ἀσχολεῖται ὡς γνωστὸν ἀπὸ πεντηκονταετίας μὲ τὴν ἱστορία, τὴν τοπογραφία καὶ τὴν τέχνη τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Καρπὸς τῆς ἐνασχολήσεώς του αὐτῆς εἶναι ἡ δημιουργία τεραστίου ἀρχείου σχεδίων καὶ φωτογραφικῶν ἀπεικονίσεων τῶν κτισμάτων τῆς μοναστικῆς πολιτείας καὶ ἡ δημοσίευση πλήθους πρωτοπορειῶν μελετῶν γιὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴ κυρίως τοῦ ἁγιωνύμου Ὁρους, μὲ ἐπιστέγασμα τὸν μνημειώδη τρίτομο τετράγλωσσο Ἔγγραφο τοῦ Ἁθωνος, πὺ ἐξέδωσε τὸ Γερμανικὸ Ἀρχαιολογικὸ Ἰνστιτούτο καὶ εἶχα τὴν τιμὴ νὰ παρουσιάσω σ' αὐτὴν τὴν αἴθουσα πρὶν ἀπὸ τρία χρόνια.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν θεωρητικὴ ἐνασχόλησή του μὲ τὰ μνημεῖα καὶ τὰ κειμήλια τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ὁ κ. Μυλωνᾶς εἶχε ἐνεργὸ συμμετοχὴ στὴν προστασία τοῦ Ὁρους καὶ στὴν ἀναστήλωση μνημείων του. Ἔτσι τὸ 1966, κατόπιν προσωπικοῦ αἰτήματος τοῦ τότε πρωθυπουργοῦ, μετέβη στὴν Μονὴ Βατοπεδίου ὅπου εἶχε ξεσπάσει πυρκαϊὰ πὺ κατέστρεψε μὲγάλο μέρος τῆς βορείας πτέρυγος, καὶ ἐπέβλεψε κατόπιν ἐπὶ ἔτη τὴν ἀναστήλωσή της βάσει δικῶν του σχεδίων.

Τὸ 1996 εἶχε πραγματοποιηθεῖ στὴν Ἀθήνα Συνέδριο μὲ θέμα «Ἱερὰ Μονὴ Βατοπαιδίου. Ἱστορία καὶ Τέχνη», στὸ ὁποῖο ὁ Καθηγητὴς Παῦλος Μυλωνᾶς

είχε κάνει ανακοίνωση για την πυρκαϊά και αναστήλωση της καμμένης πτέρυγος στην Μονή Βατοπεδίου. Ἡ ανακοίνωση δὲν δημοσιεύθηκε στὰ Πρακτικά τοῦ Συνεδρίου, λόγω τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ σχεδίων πού τὴν συνόδευαν. Ἀπεφάσισε κατόπιν αὐτοῦ νὰ ἐπεκτείνει τὸ κείμενό του μὲ ἐκτενῆ σχολιασμό τῶν κτισμάτων καὶ μὲ δημοσίευση καὶ σχολιασμό παλαιῶν περιγραφῶν τῆς μονῆς, καὶ νὰ τὸ πλουτίσει μὲ μεγάλο ἀριθμὸ φωτογραφιῶν καὶ σχεδίων. Τὸ βιβλίον αὐτὸ ἐξεδόθη προσφάτως στὴν σειρά τῶν Πραγματειῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

Ἡ πραγματεία αὐτὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο τεύχη. Τὸ πρῶτο, πού περιέχει τὸ κείμενο, ἀριθμεῖ 187 σελίδες. Μετὰ τὴν ἐκτενῆ βιβλιογραφία καὶ τὸν πρόλογο ἀκολουθεῖ ἓνα ἐκτενὲς κεφάλαιο, ὅπου παρέχονται γεωγραφικὲς καὶ ἱστορικὲς πληροφορίες, ἐξετάζεται ἡ γενικὴ διάταξη τῶν κτηρίων καὶ ἀναλύονται ἓνα πρὸς ἓνα 28 κτίσματα ἐντὸς καὶ ἄλλα ὀκτὼ ἐκτὸς τοῦ περιβάλλοντος τῆς Μονῆς. Στις σημειώσεις τοῦ κεφαλαίου αὐτοῦ διευκρινίζονται διάφορα θέματα, ὅπως τὸ τῆς γραφῆς τῆς ὀνομασίας τῆς Μονῆς μὲ ε ἢ μὲ αι. Τὸ κείμενο αὐτὸ εἰκονογραφεῖται μὲ 49 φωτογραφίες καὶ σχέδια, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὠρισμένα τῆς ἀποστολῆς Σεβαστιάνωφ πού διεξήγαγε ἔρευνες στὸ Ὄρος τὸ 1859, τὰ ὁποῖα ἐλάνθαναν στὰ Κρατικὰ Ἀρχεῖα τῆς Πετροπόλεως.

Ἀκολουθεῖ ἐκτενὲς χρονικὸ τῆς πυρκαϊᾶς τῆς 9ης Φεβρουαρίου 1966, πού κατέστρεψε τμήμα τῆς Βορείας πτέρυγος μήκους 48 μέτρων, καὶ τῆς αναστηλώσεώς της βάσει μελέτης τοῦ κ. Μυλωνᾶ, τὸ ὁποῖο συνοδεύεται ἀπὸ ἀνέκδοτες φωτογραφίες καὶ σχέδια. Σχετικὴ μὲ τὸ θέμα αὐτὸ ἦταν ανακοίνωση τοῦ κ. Μυλωνᾶ στὴν συνεδρίαση τῆς Ἀκαδημίας τῆς 10ης Μαΐου 2001 [«Πυρκαϊά καὶ αναστηλώσεις στὴν Μονή Βατοπεδίου (1966-1973)»]. Ὁ συγγρ. παρατηρεῖ ὅτι «ἡ αναστήλωση τῆς καμμένης πτέρυγας τῆς Μονῆς Βατοπεδίου ἀποτελεῖ ἴσως τὴν μεγαλύτερη ἐργασία πού εἶχε γίνει ἕως τότε στὴν Ἑλλάδα, πέραν ἀπὸ τὶς αναστηλώσεις ἀρχαίων μνημείων καὶ βυζαντινῶν ναῶν».

Ἀκολουθοῦν σὲ Παράρτημα τρία κείμενα γιὰ τὴν Μονή. Τὸ πρῶτο εἶναι ἐκτενὲς στιχοῦργημα γιὰ τὴν ἱστορία της, γραμμένο στὸ κάτω μέρος χαλκογραφίας, πού σχεδιάσθηκε τὸ 1792 ἀλλὰ τυπώθηκε δέκα χρόνια ἀργότερα

ἀπὸ τὸν τυπογράφο Ἀντώνιο Βόρτολη στὴν Βενετία. Τὰ ἄλλα δύο εἶναι οἱ περιγραφές τῆς Μονῆς ἀπὸ τὸν ἀκούραστο μοναχὸ Βασίλειο Μπάρσκι ἀπὸ τὸ Κίεβο, πού τὴν ἐπεσκέφθη δύο φορές, τὸ 1725-1726 καὶ τὸ 1744. Τὸ κείμενο πού ἀφορᾷ τὴν πρώτη ἐπίσκεψή του εἶναι ἐξαιρετικὰ σύντομο. Πολὺ σημαντικό εἶναι τὸ ἐκτενέστατο κείμενο πού ἔγραψε κατὰ τὴν δεύτερη ἐπίσκεψή του, ὅταν εἶχε ἤδη γίνει ἄριστος γνώστης τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων τῶν λαῶν τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ εἶχε γνωρίσει καὶ σχεδιάσει πολλὰ μοναστήρια τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῆς. Δυστυχῶς δὲν ἔχει σωθεῖ σχέδιο τοῦ Βατοπεδίου, ἀλλὰ μόνο τῆς φιάλης τῆς μονῆς. Τῶν περιγραφῶν τοῦ Μπάρσκι προηγεῖται τὸ διαφωτιστικὸ κείμενο μιᾶς διαλέξεως γιὰ τὸν ρῶσο μοναχὸ καὶ τὸ Ὀδοιπορικὸ του, πού εἶχε δώσει ὁ κ. Μυλωνᾶς στὴν Μόσχα τὸ 1994. Τὸ πρῶτο τεῦχος κλείνουν ἀγγλικὴ περίληψη καὶ ἑλληνικὸ καὶ ἀγγλικὸ Εὐρετήριο.

Τὸ δεύτερο τεῦχος περιλαμβάνει 26 σχέδια. Στὴν ὀριζοντιογραφία σὲ κλίμακα 1:500 τοῦ οἰκοδομικοῦ συγκροτήματος τῆς Μονῆς τοῦ 1ου πίνακος ἀναγράφονται οἱ χρονολογίες τῶν ἐπὶ μέρους κτισμάτων καὶ παρέχονται κατόψεις καὶ τομὲς τῶν σπουδαιότερων ἀπὸ αὐτά. Στὰ σχέδια II-IV περιέχεται σὲ κλίμακα 1:400 ἡ κάτοψη τοῦ ἐντὸς τοῦ τείχους οἰκοδομικοῦ συγκροτήματος σὲ διάφορα ἐπίπεδα. Οἱ ἔγχρωμες ἀποτυπώσεις τῆς βορείας καὶ νοτίας ὄψεως τῆς βορείας πτέρυγος δὲν τυπώθηκαν δυστυχῶς μὲ τὴν ἐπιθυμητὴ εὐκρίνεια. Στὸν πίνακα VIII ἔχουν ἀποτυπωθεῖ σὲ κλίμακα 1:25 οἱ τοιχογραφίες τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου τοῦ ἐξωνάρθηκος, ἐνῶ στὰ ἐπόμενα 15 σχέδια, ὅλα σὲ κλίμακα 1:100, εἶναι ἀποτυπωμένα τὸ ἐρείπιο, ἡ κατάστασή του πρὶν ἀπὸ τὴν πυρκαϊὰ καὶ σχέδια τῆς προταθείσης καὶ ἐφαρμοσθείσης ἀναστηλώσεως, κατὰ τὴν ὁποία διατηρήθηκε τὸ ἐξωτερικὸ κέλυφος στὴν προτέρα μορφή του καὶ οἱ ἐσωτερικοὶ χώροι διαρρυθμίσθηκαν σύμφωνα μὲ τὶς σύγχρονες ἀνάγκες τῆς μοναστικῆς κοινότητος. Οἱ τρεῖς τελευταῖοι πίνακες περιέχουν σχέδια τῶν ξυλίνων στοιχείων, ὅπως παραθύρων, ὀροφῶν καὶ βιβλιοθηκῶν, πού κατασκευάσθηκαν μετὰ τὴν πυρκαϊὰ.

Τὸ νέο βιβλίον τοῦ κ. Μυλωνᾶ ἀποτελεῖ οὐσιώδη συμβολὴ στὴν ἔρευνα τῆς δευτέρας τῆ τάξει μονῆς τοῦ ἀγιωνύμου Ὁρους, πού μόνο μὲ τὴν Μεγίστη Λαύ-

ρα μπορεί νὰ συγκριθεῖ ὡς πρὸς τὸ μέγεθος καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀρχαιολογικὴ σημασία τῶν κτισμάτων καὶ τῶν κειμηλίων τῆς. Εὐχόμεναι ὁ ἀκαταπόνητος συνάδελφος νὰ δημοσιεύσῃ συντόμως ἀνάλογα μελετήματα καὶ γιὰ ἄλλες ἀθωνικὲς μονές.